

Kisztelińska-Węgrzyńska, Agnieszka

RFN w poglądach i dyplomacji Johna Fostera Dullesa 1953-1959

Dzieje Najnowsze 38/2, 127-133

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka Kisztelińska-Węgrzyńska

Łódź

RFN w poglądach i dyplomacji Johna Fostera Dullesa 1953–1959*

Przyszłość podzielonego państwa niemieckiego stanowiła od czasów zakończenia II wojny światowej kluczowe zagadnienie międzynarodowe. Autorem wielu istotnych dla losów Niemiec decyzji, podejmowanych przez dyplomację Stanów Zjednoczonych w latach pięćdziesiątych XX w., był sekretarz stanu w administracji Dwighta Davida Eisenhowera — John Foster Dulles — wybitny znawca prawa międzynarodowego, wielokrotnie reprezentujący interesy koncernów amerykańskich i europejskich przed II wojną światową. Po 1945 r. orędownik silnych i niezależnych Niemiec, wspierał polityków dbających o dostatek, niezależność i mocarstwową pozycję RFN. Dulles realizował konsekwentnie założenia doktryny bezpieczeństwa w Europie, ujęte w zapisie National Security Council (NSC) 160/1 z 1953 r. stając się ambasadorem „sprawy niemieckiej” i partnerem politycznym kanclerza Konrada Adenauera.

Tematem rozprawy doktorskiej jest charakterystyka oraz ocena poglądów i działalności dyplomatycznej Johna Fostera Dullesa wobec Republiki Federalnej Niemiec w latach 1953–1959. Zagadnienie to, jakkolwiek istotne dla kształtu powojennej Europy nie zostało dotychczas wyczerpująco opracowane, zarówno w Polsce, jak i zagranicą.

Literaturę dotyczącą całości omawianego w rozprawie tematu i wykorzystaną w poniższej pracy, podzielić można na trzy zasadnicze grupy: anglojęzyczną, niemieckojęzyczną oraz polskojęzyczną (dotyczącą zarówno relacji amerykańsko-zachodnioniemieckich, jak i historii RFN). Do najistotniejszych pozycji z pierwszej grupy należą biografie dotyczące postaci i dyplomacji J. F. Dullesa, jak i syntezy opisujące historię relacji amerykańsko-zachodnioniemieckich w okresie „zimnej wojny”¹. Ciekawych spostrzeżeń i komentarzy do wątków przedstawianych w rozprawie dostarczają biografie Dullesa, spośród których wymienić należy prace:

* Obrona pracy odbyła się na Uniwersytecie Łódzkim 6 lipca 2004 r. Promotorem pracy był prof. dr hab. Andrzej M. Brzeziński, recenzentami: prof. dr hab. Karol Fiedor (Uniwersytet Wrocławski), dr hab. Katarzyna Jedynakiewicz (Uniwersytet Łódzki).

¹ R. A. Divine, *Foreign Policy and U. S. Presidential Elections, 1940–1949*, New York 1972; K. Deutsch, L. Edinger, *Germany Rejoins the Power*, Stanford 1959; A. Shlaim, *The United States and the Berlin Blockade, 1948–1949*, Berkeley 1983; M. Zink, *The United States in Germany, American Policy and the reconstruction of West Germany 1945–1955*, ed. J. M. Diefendorf, A. Frohn, H. Rupieper, Cambridge 1993.

R. Pruessena, R. H. Immermana, L. Gersona, R. Drumonda i G. Coblentza, M. G. Toulouse'a¹. Ponadto istotne dla rozprawy były również: *Eisenhower, Kennedy and the United States of Europe*, praca na temat relacji amerykańsko-zachodnoniemieckich w latach rządów K. Adenauera, wyczerpująca wątek współpracy politycznej i ekonomicznej w czasie „niemieckiego bomu gospodarczego”, oparta na bogatej kwerendzie amerykańskich materiałów źródłowych, oraz praca pod redakcją R. Immermana — *John Foster Dulles and the Diplomacy of the Cold War*², składająca się z kilku odrębnych wątków biograficznych szczegółowo charakteryzujących najważniejsze aspekty dyplomacji Dullesa. Bardzo cenne dla badanego problemu były również publikacje: D. Felkena, *Dulles und Deutschland*, Bonn 1996; M. Beloff, *The United States and the Unity of Europe, The USA and the New Europe, 1945–1993*³.

W drugiej grupie znajdują się głównie prace przedstawiające wątki emancypacji politycznej, gospodarczej i militarnej RFN w latach 1945–1962⁴. Wśród prac polskojęzycznych dotyczących historii RFN i Stanów Zjednoczonych najcenniejsze były opracowania: J. Krasuskiego, K. Michałka, L. Pastusiaka i E. Cziomera⁵. Obok nielicznych monografii istotnym uzupełnieniem literatury przedmiotu są polskojęzyczne artykuły naukowe: M. Brykowskiej, A. Całusa, J. Janusa, W. Materskiego, K. Michałka⁶. Choć literatura polskojęzyczna badająca

¹ *The American Secretaries of State and Their Diplomacy, John Foster Dulles*, ed. L. L. Gerson, vol. XVII, New York 1967; R. Drumond, G. Coblentz, *Duel at the Brink: John Foster Dulles Command of American Power*, New York 1960; R. W. Pruessen, *John Foster Dulles. The Road to Power*, London 1982; M. G. Toulouse, *The transformation of John Foster Dulles. From Prophet to realism to priest of nationalism*, Georgia 1985, A. Clark Arend, *Pursuing a just and durable peace, John Foster Dulles and International Organization*, New York 1988, s. 146; R. H. Immerman, *John Foster Dulles and the Diplomacy of the Cold War*, New Jersey 1992.

² R. H. Immerman, *John Foster Dulles and the Diplomacy of the Cold War*, New Jersey, ss. 297.

³ D. Felken, *Dulles und Deutschland, 1953–1959*, Bonn 1996; *The American occupation of Germany*, Stanford 1968; *American Policy and the Reconstruction of the West Germany 1945–1955*, w: J. M. Diendorf, A. Frohn, H. Rupieper, Cambridge 1993; M. Beloff, *The United States and the Unity of Europe*, Washington 1963; Duignan, L. H. Gann, *The USA and the New Europe, 1945–1993*, Oxford 1994; D. Halberstam, *The Fifties*, New York 1993.

⁴ *Adenauer und die USA*, Rondorfer Gespräche, b. 14, Bonn 1994; P. Fischer, *Die Saar zwischen Deutschland und Frankreich. Entwicklung von 1945–1959*, Frankfurt 1959; H. P. Schwarz, *Adenauer: der Staatsmann: 1952–1967*, Stuttgart 1991; H. P. Schwarz, *Adenauer: der Aufstieg: 1876–1952*, Stuttgart 1991.

⁵ W. Bokajło, *Koncepcja Europy Konrada Adenauera i jej realizacja w praktyce politycznej w latach 1945–1954*, Wrocław 1995; L. Moczulski, Z. Szumowski, J. Wadowski, *Remilitaryzacja Niemieckiej Republiki Federalnej*, Warszawa 1965; M. Sar, *Polityka Stanów Zjednoczonych wobec procesów integracyjnych Europy Zachodniej w latach 1947–1963*, Warszawa 1981; J. Krasuski, *Polityka czterech mocarstw wobec Niemiec 1945–1949*, Poznań 1962, idem, *Historia RFN*, Warszawa 1981; K. Wiaderny-Bidzińska, *Polityczna integracja Europy Zachodniej*, Toruń–Warszawa 1999; E. Cziomer, *Zarys historii Niemiec powojennych 1945–1995*, Kraków 1997; Z. Kostecki, *Kryzys berliński 1958–1961*, Warszawa 1989; L. Pastusiak, *Rola Stanów Zjednoczonych w remilitaryzacji Niemiec Zachodnich*, Warszawa 1964; idem, *Stosunki militarno-polityczne USA–NRF. Kronika 1949–1969*, Łódź 1971; idem, *USA–NRF sojusz i sprzeczności*, Warszawa 1972.

⁶ M. Brykowska, *Stanowisko dyplomacji USA wobec kwestii bezpieczeństwa międzynarodowego na konferencji „wielkiej czwórki” w Genewie (18–19 VII 1955)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1997, z. 59, s. 115–130; A. Całus, *Nieudane próby ustanowienia Europejskiej Wspólnoty Obronnej oraz Europejskiej Wspólnoty Politycznej*, „Przegląd Zachodni” 1964, nr 3, s. 95–125; J. Janus, *Polityczne aspekty Planu Marshalla*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Historyczne” 1995, z. 118, s. 169–183; A. Mania, *Między niemożnością a zaniechaniem. USA wobec Europy Wschodniej w okresie prezydentury Eisenhowera 1953–1956*, „Zeszyty Naukowe U. J. Prace Historyczne”, z. 122. R. 1997, s. 59–79; W. Materski, *Zimna wojna w najnowszych publikacjach rosyjskich*, „Dzieje Najnowsze” 1997, z. 2; K. Michałek, *Doktryna Trumana: błąd*

stosunki międzynarodowe w latach 50. XX w. jest obszerna i ma bogatą bazę źródłową, nie zawiera odpowiedzi na najważniejsze pytania badawcze dysertacji. Brak jest nie tylko charakterystyki dyplomacji Dullesa, lecz również oceny rządów administracji Eisenhowera jako całości.

Podstawę źródłową prezentowanej pracy stanowią archiwalia zebrane pod nazwą *Public Papers of John Foster Dulles*, częściowo udostępnione przez Bibliotekę Instytutu J. F. Kennedy'ego przy Freie Universität w Berlinie i Bibliotekę Uniwersytetu w Princeton. Archiwalia te stanowią materiał źródłowy o największym znaczeniu. Dzięki nim można odtworzyć szczegóły dotyczące dyplomacji Dullesa — jego działania, poglądy czy komentarze niepublikowane w zbiorach seryjnych typu Foreign Relations of the United States czy Department of State Bulletin.

Archiwalia związane z relacjami Dulles–prezydent Eisenhower, głównie korespondencja i nagrania rozmów telefonicznych, zostały umieszczone w zbiorach Biblioteki Prezydenckiej w Abilene i częściowo dostępne są w internecie⁷. Ponadto obszerną publikacją źródłową, zawierającą dokumenty związane z dyplomacją prezydenta Eisenhowera jest zbiór dostępny w bibliotece Instytutu J. F. Kennedy'ego — Public Papers of the Presidents of the United States⁸.

Wartościowym materiałem źródłowym były również artykuły publicystyczne autorstwa J. F. Dullesa, które wykorzystano we wszystkich częściach pracy. Są to zarówno krótkie reportaże, jak i analizy sytuacji międzynarodowej publikowane m.in., na łamach „Foreign Affairs”⁹.

Obraz stosunków amerykańsko–zachodnioniemieckich znakomicie uzupełniają dokumenty opublikowane w zbiorze *Foreign Relations of the United States*. Na potrzeby niniejszego opracowania wykorzystano materiały pochodzące z 9 tomów tychże dokumentów. Uzupełnieniem dokumentów amerykańskich była publikacja źródłowa *Dokumente zur Deutschland Politik*, za lata 1953–1959¹⁰.

Istotne dla omawianego tematu były także wspomnienia: D. D. Eisenhowera, A. Vandenberg, K. Adenauera, N. Chruszczowa, C. Hull, Ch. Hertera, H. Stassena czy H. Macmillana¹¹. Publikacje te stanowią nie tylko barwne uzupełnienie wątków politycznych dysertacji, lecz często zawierają charakterystykę postawy i działalności Dullesa. Najbardziej wartościowe spośród wymienionych to wspomnienia Adenauera i Eisenhowera.

w politycznej kalkulacji czy próba nowego podejścia do bezpieczeństwa narodowego Stanów Zjednoczonych?, „Dzieje Najnowsze” R. XXIX, 1997, z. 2, s. 26–34.

⁷ <http://www.eisenhower.utexas.edu>, <http://www.history.c.c.ukans.edu/heritage/abilene/ikectr.html>

⁸ Public Papers of the Presidents of the United States, Dwight David Eisenhower. Containing the public messages, speeches, and Statements of the President, Washington 1954–1960.

⁹ J. F. Dulles, *The present charter*, „Foreign Affairs”, vol. 3. October 1945; idem, *Thoughts on Soviet Foreign Policy*, „Life”, June 3, 1946, s. 112–126; idem, „Look”, September 27, 1946, s. 12–14; idem, *The policy of Blodness*, „Life” 32, May 19 1952, s. 146–160; J. F. Dulles, *The Danger In Our Devensive Mood*, „Newsweek” 39, May 29 1952.

¹⁰ Dokumente zur Deutschlandpolitik 3. Reihe vom 5. Mai 1955 bis 9. November 1958 Bd. 1:5. Mai bis 31 Dezember 1955/ bearb. Von Ernst Deuerlein inter Mitwirkung von Hansjürgen Schierbaum 1961 LXXI, 883. Bd. 2:1, *Januar bis 31. Dezember 1956/ bearb. Von Ernst Deuerlein, Hansjürgen Schierbaum 1. Halbbd. — 1963–LXXXIII. 496 2. Halbbd. 1963– s. 497–1176, Dokumente zur Berlin Frage. 4. Aufl. München, R. Oldenburg. Bd. 11944–1966, 1987, s. 686.*

¹¹ K. Adenauer, *Erinnerungen 1945–1953*, Stuttgart 1973; D. D. Eisenhower, *Mandate for Change*, New York 1963; idem, *The White House Years. Waging Peace 1956–1961*, London 1965; *The Private Papers of Senator Vandenberg*, ed. Joe Alex Morris, Boston 1952; C. Hull, *Memoirs*, vol. II, New York 1956.

Uzupełnieniem bazy źródłowej badanego tematu była ówczesna prasa wychodząca w Stanach Zjednoczonych, jak i pozostałych mocarstwach demokratycznych, opisująca i oceniająca wydarzenia na terenie Niemiec. Do najważniejszych tytułów wykorzystanych w dysertacji należą: „New York Herald Tribune”, „New York Times”, „Die Welt”, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, „Süddeutsche Zeitung”, „Le Monde”. Prasę polską spożytkowano tylko w przypadku ostatniego rozdziału, przedstawiając sowiecki wątek polityki niemieckiej. Rozdział ten rozszerzono ponadto o materiały zawarte w publikacji seryjnej: *Zbiór Dokumentów*, pod redakcją J. Makowskiego i „*Dokumentacji Prasowej*” — wydawnictwie Polskiej Agencji Prasowej.

Cele badawcze dysertacji koncentrują się wokół kilku zasadniczych tematów: 1) oceny przygotowania, poglądów politycznych i celów dyplomatycznych Dullesa jako kandydata na sekretarza stanu w latach 1945–1952; 2) charakterystyki udziału Dullesa w procesie remilitaryzacji RFN oraz współpracy (w tym zakresie) z dyplomatami zachodnioeuropejskimi w latach 1953–1955; 3) poglądów sekretarza stanu w kwestii zjednoczenia Niemiec w latach 1953–1959; 4) udziału Dullesa w procesie integracji RFN ze strukturami politycznymi i gospodarczymi Europy Zachodniej; 5) stanowiska wobec polityki sowieckiej w kwestii niemieckiej; 6) oceny taktyki dyplomacji amerykańskiej w obliczu II kryzysu berlińskiego w latach 1958–1959.

Rozprawa składa się ze wstępu, zakończenia i czterech rozdziałów merytorycznych, w których przedstawiono zasygnalizowane wyżej zagadnienia w porządku chronologicznym. Wyjątkiem jest rozdział trzeci — „John Foster Dulles wobec kwestii zjednoczenia Niemiec w latach 1953–1959”, mający charakter problemowy i ujmujący zagadnienie zjednoczenia w całym okresie pełnienia przez Dullesa urzędu sekretarza stanu.

W rozdziale pierwszym prezentuję postać Dullesa, jego poglądy polityczne, zasady jakimi kierował się w polityce, i grupy współpracowników, z którymi uzgadniał bądź podejmował ważne decyzje w latach poprzedzających objęcie stanowiska w Departamencie Stanu (1945–1952). W trzech podrozdziałach charakteryzuję kolejno: doświadczenia okresu międzywojennego i II wojny światowej, stanowisko w kwestii niemieckiej w latach 1945–1949 i działania przyszłego sekretarza stanu w obliczu pierwszych kroków integracyjnych RFN z Zachodem w latach 1949–1952.

Rozdział drugi, rozpoczynający główny wykład rozprawy, obejmuje wydarzenia z pierwszych trzech lat pracy sekretarza stanu, ze szczególnym uwzględnieniem wątku militarnego i składa się z trzech podrozdziałów. Pierwszy zawiera założenia polityki zagranicznej administracji D. D. Eisenhowera wobec procesu remilitaryzacji RFN; drugi — charakterystykę Dullesa jako rzecznika ratyfikacji układu o EWO; trzeci — prezentację stanowiska sekretarza stanu w sprawie włączenia RFN do NATO. Problem remilitaryzacji RFN został przedstawiony pierwszy, ponieważ miał swoje korzenie przed 1953 r., a jego punktem kulminacyjnym było przystąpienie RFN do struktur NATO w 1955 r.

W rozdziale trzecim ukazuję w sposób problemowy koncepcje zjednoczenia Niemiec w latach 1953–1959. Mając na uwadze główne wątki polityki amerykańskiej wobec Niemiec w latach, kiedy Dulles sprawował urząd sekretarza stanu, wyróżniłam trzy kolejne podrozdziały, tak aby ukazując najważniejsze obszary wzajemnych relacji, zachować porządek chronologiczny. Podrozdziały dotyczące kolejno: Dullesowskiej negacji sowieckiej i brytyjskiej koncepcji zjednoczenia RFN i NRD, działań sekretarza stanu na rzecz integracji RFN z Zachodem i akceptacji stanowiska K. Adenauera w sprawie przeszłości Niemiec. Problem zjednoczenia Niemiec stanowił w trzecim rozdziale tło oceny wzajemnych relacji pomiędzy dyplomacją amerykańską a brytyjską, sowiecką i zachodniemiecką. Podjęty został również ważny wątek integracji RFN z państwami zachodnioeuropejskimi w kontekście amerykańskiego wsparcia finansowego.

W rozdziale czwartym przedstawiam dyplomację sekretarza stanu w obliczu drugiego kryzysu berlińskiego. Taktyka Dullesa względem polityki sowieckiej stanowi w tym czasie esencję dyplomacji amerykańskiej u schyłku lat 50. XX w. Układ ostatniego rozdziału wyznaczają trzy podrozdziały podporządkowane cezurom związanym z przebiegiem konfliktu. Pierwszy z nich opisuje tło polityczne do 10 listopada 1958 r., czyli tzw. fazę inkubacji kryzysu, drugi reakcję na notę sowiecką z 27 listopada 1958 r., trzeci ostatnie działania dyplomatyczne Dullesa. Zakończenie pracy wyznacza śmierć sekretarza stanu 24 maja 1959 r.

John Foster Dulles był jedną z ważniejszych postaci w świecie dyplomacji w latach 50. XX w. Rozpoczął pracę w Departamencie Stanu z wyraźnie sprecyzowanymi celami politycznymi dla przyszłości Niemiec. Jako orędownik silnej i niezależnej Europy popierał wzmocnienie RFN — niezależnej części podzielonego obszaru. Niezwykle istotna w tym procesie była współpraca z dyplomatami zachodnioeuropejskimi. Kwestia remilitaryzacji RFN w latach 1953–1955 stanowiła duże wyzwanie dla amerykańskiego przywódcy. Za impas w sprawie wejścia w życie traktatów o EWO obwiniał Dulles europejskich partnerów. Jednak nie ambicje przywódców zachodnich były największą przeszkodą na drodze do ratyfikacji traktatów, lecz obawa przed odtworzeniem niezależnej armii zachodnioniemieckiej i odwieczne animozje pomiędzy Francją a Niemcami. Nie bez znaczenia dla rozwoju stosunków pomiędzy zachodnimi państwami pozostawały odpowiednie działania Rosjan. Skupiały się one, zdaniem sekretarza stanu, na poszukiwaniu słabych miejsc w sojuszu NATO.

W czasie debaty nad EWO w 1953 r. Dulles zabiegał, aby prace prowadziły komisje kontrolowane przez ministrów spraw zagranicznych państw zachodnich bez udziału Rosjan. Sprzeciwiał się idei spotkania na szczycie i zaprzeczał, jakoby Wielka Brytania mogła odgrywać rolę mediatora w stosunkach Wschód — Zachód. Na przełomie 1953 i 1954 r. sekretarz stanu mówił wprost o konieczności rewizji zasad polityki Stanów Zjednoczonych względem Europy, strasząc redukcją nakładów finansowych na bezpieczeństwo.

W dobie upadku EWO Dulles nie zdołał wypracować rozwiązań, które byłyby do przyjęcia przez państwa zachodnie, czy przez same Niemcy Zachodnie. Konsekwentnie zabiegał o ratyfikację traktatów, a po klęsce tej inicjatywy obronnej odrzucał projekty brytyjskie i zachował zupełnie bierne stanowisko wobec procesu włączania RFN do struktur Paktu Północnoatlantyckiego.

W latach 1953–1955 dyplomację J. F. Dullesa wobec RFN cechowała zasada prymatu zbrojeń nad zjednoczeniem. Sekretarz stanu nie dostrzegał potrzeby uzbrojenia RFN, przy czym nie zarzucał też możliwości zjednoczenia podzielonych Niemiec. Jednakże w dobie postępującej militaryzacji państwa jego unifikacja była wręcz niemożliwa. Rozważając koncepcje połączenia państw niemieckich, na forum międzynarodowym, wskazywano, że byłoby to możliwe po uprzedniej neutralizacji choćby części obszaru. Dulles podobnie jak prezydent Eisenhower zdecydowanie sprzeciwiał się tego typu rozwiązaniom. Włączając zachodnią część państwa do sojuszu militarnego NATO, określono wyraźny udział sił zbrojnych RFN w systemie obrony Zachodu.

Sowieckie i brytyjskie koncepcje dotyczące zjednoczenia RFN i NRD nie znalazły u Dullesa zrozumienia i poparcia. Propozycje A. Edena i W. Mołotowa, przedstawiane m.in. na spotkaniach dyplomatycznych w latach 1953–1954, miały niewielkie szanse powodzenia. Zdaniem sekretarza stanu, pozbawione były realizmu politycznego i pozostawały w sferze teoretycznych debat. Dulles stwierdzał często, iż jakiegokolwiek przesunięcia w tej kwestii były niemożliwe i groziły wręcz otwartym konfliktem. Jako partner zachodnich przywódców podczas debat nad koncepcjami zjednoczenia Niemiec był dyplomatą mało elastycznym. Zdaniem sekretarza stanu, strona brytyjska, przedstawiając własne inicjatywy unifikacyjne, działała na niekorzyść po-

stępującej integracji europejskiej. Szef Departamentu Stanu nie potrafił prawdopodobnie zrozumieć, że politycy brytyjscy próbowali odtworzyć w nowych warunkach geopolitycznych silną pozycję imperium, które wiele straciło na znaczeniu w relacjach międzynarodowych po zakończeniu II wojny światowej.

Podczas genewskiej konferencji ministrów spraw zagranicznych z 1955 r. Dulles dał się poznać jako polityk krótkowzroczny, działający pod wpływem emocji związanych z lipcowym spotkaniem „na szczycie”. W ten sposób ostatnia w latach 50. próba pokojowego rozstrzygnięcia sprawy niemieckiej na forum międzynarodowym została zaprzeczona. Departament Stanu wspólnie z dyplomatami europejskimi nie ustalił spójnej i skutecznej koncepcji zjednoczenia Niemiec. Nie podjęto żadnych wiążących dla przyszłości Niemiec decyzji, choć jak się spodziewano, wcześniejsze spotkanie szefów rządów stworzyło ku temu odpowiednie warunki. Błędna ocena stanowiska sowieckiego i dominująca pozycja Dullesa podczas spotkań przygotowujących konferencję ministrów spraw zagranicznych przekreśliła szanse na konstruktywne postanowienia.

W latach 1955–1959 kwestia zjednoczenia Niemiec nabrała nowego wymiaru i znaczenia. Na skutek decyzji o przyjęciu RFN do struktur NATO przyszłość unifikacji państwa pozostawała pod dużym znakiem zapytania, zwłaszcza w obliczu postępującej integracji ekonomicznej RFN z rodzącą się Wspólnotą Europejską. Dulles był bez wątpienia największym zwolennikiem niezależnej, silnej gospodarczo i politycznie RFN. Konsekwentne poparcie dla ambicji politycznych i ekonomicznych tego państwa wywołało w sojuszu państw NATO kryzysy, podczas których najsilniejsze państwa europejskie: Francja i Wielka Brytania okazały się poważnymi oponentami polityki niemieckiej realizowanej przez Departament Stanu. Integracja Europy nadal pozostawała najważniejszym zadaniem dyplomacji amerykańskiej, ponieważ proces ten miał pozytywny wpływ na umocnienie systemu bezpieczeństwa. Nie ma jednak wątpliwości, że w tym czasie zjednoczenie pozostawało w cieniu rozmów dotyczących powszechnego rozbrojenia i ograniczenia prób jądrowych.

Dulles, podobnie, jak kanclerz Adenauer, kwestionował władzę NRD, uznając to państwo za reżim komunistyczny, w związku z tym ogłoszona w październiku 1955 r. „doktryna Hallsteina” zyskała pełne poparcie sekretarza stanu. Potwierdzenie przez Departament Stanu doktryny zaprzeczowało taki model zjednoczenia Niemiec, który zakładał podczas integracji współpracę dwóch państw niemieckich. Uznanie „doktryny Hallsteina” oznaczało również definitywne odrzucenie dotychczasowych koncepcji unifikacyjnych wysuwanych przez dyplomatów sowieckich.

Relacje pomiędzy J. F. Dullesem a K. Adenauerem cechowała skuteczna współpraca i zbliżone poglądy na temat przyszłości Niemiec. Amerykański sekretarz podzielał opinie kanclerza na temat koncepcji zjednoczenia państwa. Wspólnie odrzucali możliwość unifikacji przy współpracy i udziale władz sowieckich, czy też na drodze neutralizacji. Adenauer mógł bez wątpienia liczyć na wsparcie polityczne Stanów Zjednoczonych podczas integracji ekonomicznej i militarnej RFN z państwami sojuszu NATO. Zjednoczenie Niemiec pozostawało dla J. F. Dullesa niezwykle istotną, choć nie priorytetową kwestią. Sekretarz stanu, ograniczony dokumentem NSC 160/1, realizował wątek zjednoczenia jako jeden z wielu w kontekście polityki niemieckiej USA.

Taktyka J. F. Dullesa w obliczu „drugiego kryzysu berlińskiego” koncentrowała się wokół tworzenia silnej i spójnej — dla bloku państw zachodnich, postawy względem polityki władz sowieckich. Departament Stanu przez cały okres prezydentury Eisenhowera starał się umacniać skuteczną linię obrony przeciwko atakom politycznym i propagandowym ze Wschodu. „Drugi kryzys berliński” wymusił na Dullesie konieczność ścisłej współpracy z przywódcami Europy

Zachodniej. Spodziewał się, że notą z 27 listopada 1958 r. Chruszczow będzie próbował zastraszyć i poróżnić państwa NATO, wykorzystując przy tym drażliwą od lat kwestię dostępu do Berlina Zachodniego. Wzmoczona aktywność Amerykanów na polu rozwoju skutecznej współpracy z sojusznikami zachodnimi, głównie RFN, nabrała szerszego wymiaru. Nie ma dziś wątpliwości, że pracom nad ustaleniem spójnego stanowiska państw NATO względem polityki sowieckiej u schyłku 1958 r. przewodził J. F. Dulles, wspierany zarówno przez prezydenta, jak i polityków zachodnioeuropejskich. Nie rozważano możliwości rozpoczęcia akcji zbrojnej w obronie Berlina Zachodniego. Sekretarz stanu spodziewał się, że tego samego zdania byli także Rosjanie. Przedstawiając bilans „drugiego kryzysu berlińskiego” w jego pierwszym etapie, czyli do spotkania genewskiego z maja 1959 r., należy przyznać, że Dulles prawidłowo ocenił strategię władz sowieckich. Wraz z zachodnimi sojusznikami stworzył właściwą obronę polityczną dla Berlina Zachodniego i kolejny raz okazał się skutecznym partnerem dla dyplomatów zachodnioniemieckich.

John Foster Dulles zmarł wycieńczony chorobą nowotworową w otoczeniu najbliższej rodziny i przyjaciół 24 maja 1959 r., w trakcie trwania konferencji w Genewie. W opinii ówczesnych mężów stanu był bez wątpienia dyplomatą wysokiej klasy. Wykształcony, wychowany w cieniu karier politycznych dziadka i wuja — również sekretarza stanu, o szerokich kontaktach w kraju i zagranicą, zamożny znawca niuansów prawa międzynarodowego, był bez wątpienia kompetentnym szefem Departamentu Stanu. Można go uznać za stanowczego architekta założeń polityki zagranicznej USA, który wspierał swą postawą i umiejętnościami prezydenta Eisenhowera. Dla części biografów reprezentował nurt idealistów, którzy tworzyli swe teorie polityczne, opierając się na nierealnych koncepcjach rozwoju relacji międzynarodowych, dla innych pozostawał krótkowzrocznym konserwatywnym rzecznikiem interesów amerykańskich, niedbającym o poprawne relacje z zachodnimi sojusznikami. Większość jednak przyznaje, że wspólnie z prezydentem Eisenhowerem tworzyli zespół wzajemnie się uzupełniających osobowości politycznych z korzyścią dla rozwoju państwa.

Ocena dyplomacji J. F. Dullesa względem RFN w latach 1953–1959 stanowi kwestię złożoną i uzależnioną od wielu czynników. Decyzje podejmowane przez amerykańskiego sekretarza stanu zależały w głównej mierze od jego poglądów politycznych i przekonań, które ewoluowały nieznacznie z upływem czasu w trakcie trwania dwóch kadencji rządów republikańskich. Światopogląd polityczny Dullesa wyrastał głównie z doświadczeń zdobytych przed rozpoczęciem pracy w Departamencie Stanu. W trakcie podejmowania odpowiednich decyzji Dulles podlegał ocenie i wpływowi prezydenta Eisenhowera, który odpowiadał za ostateczny kształt polityki zagranicznej. Dyskutowane kwestie były często wynikiem prac zespołów roboczych, w skład których wchodził również przedstawiciele pozostałych departamentów. Przygotowując czy przedstawiając propozycje dotyczące przyszłości państw niemieckich na forum międzynarodowym, Dulles podlegał również ocenie sojuszników zachodnich, których zdanie i opinia nie pozostawały bez wpływu na ostateczny kształt projektów. Istotną dla prezentowanych decyzji okazała się również opinia wyborców zarówno w USA, jak i RFN. Nie bez znaczenia były także czynniki geopolityczne, wzajemny układ relacji amerykańsko–sowieckich i odpowiedzialność za losy sojuszników zachodnich, w tym szczególnie za przyszłość RFN. Posiłkując się dokumentem NSC z 1953 r. w odniesieniu do spraw niemieckich, kształtował Dulles podstawy polityki niemieckiej Departamentu Stanu, spokojnie i stanowczo reagując na kryzysowe sytuacje w kraju i zagranicą. Wzmocniony stałym poparciem i pozycją prezydenta Eisenhowera, był w stanie opanować każdą z newralgicznych sytuacji, jakie następowały w sprawach niemieckich w latach 1953–1959.